

SOLIQA OID HUQUQBUZARLIK VA ULAR UCHUN JAVOBGARLIK

Qodirov Sardor Sattorovich
Bank-moliya akademiyasi magistranti

Kirish: Soliqlar va yig'imlar haqidagi qonun hujjatlarini buzish hamda uning xavfli shakllaridan biri bo'lgan soliq jinoyatlarini sodir etish davlatning iqtisodiy xavfsizligiga zarar yetkazadi. Bunday xatti-harakatlar soliq solish tizimiga, davlat daromadlarini shakllantirish mexanizmiga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Chunki har bir davlatning soliq solish sohasiga uning ximoyalanganligi yoki xavfsizlik darajasi katta ta'sir ko'rsatadi. Soliq xavfsizligi - soliq tizimining holatini belgilab, soliqlar va yig'imlarni undirish orqali davlat va mahalliy tuzilmalarni to'liq va to'xtovsiz moliyalashtirishni ta'minlaydi.

Soliq qonunchiligini buzishning asosiy ko'rinishlaridan biri – bu soliq huquqbuzarligi (O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi bo'yicha esa soliqqa oid huquqbuzarlik) hisoblanadi.

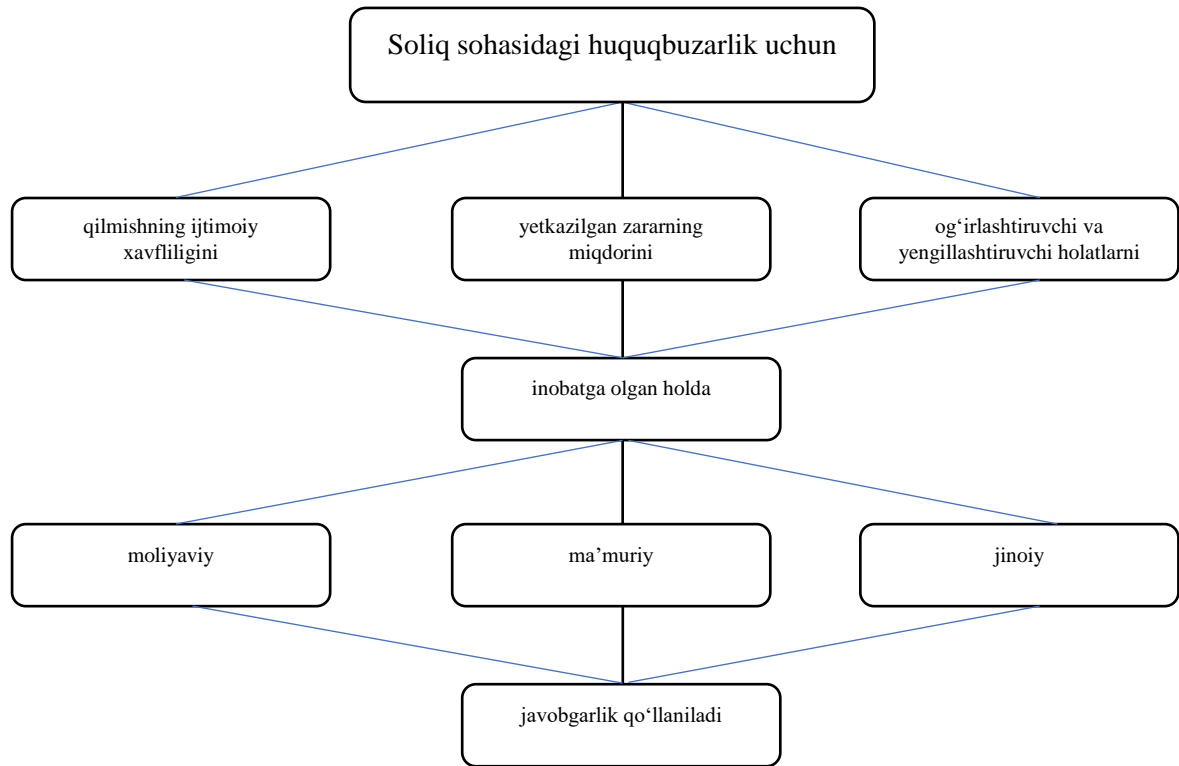
Soliq huquqbuzarligini sodir etishga qaratilgan qilmish (harakat yoki harakatsizlik) - qonunga xilof hisoblanadi. Soliq huquqbuzarligini sodir etish bilan soliq qonunchiligi normalarining talablari buziladi. Agar qilmish qonun hujjatlari talabalarini buzmasa, huquqbuzarlik hisoblanmaydi¹.

Soliq to'lovchining Soliq kodeksida javobgarlik belgilangan g'ayriqonuniy aybli qilmishi (harakati yoki harakatsizligi) soliqqa oid huquqbuzarlik, deb e'tirof etiladi. Sodir etilgan qilmish bilan zararli oqibat o'rtasida uzviy bog'liqlik bo'lishi lozim. Zararli oqibat aynan qonun hujjatida nazarda tutilgan qilmish natijasida yuzaga kelgan bo'lishi kerak. Agar bunday bog'liqlik bo'lmasa, qilmish – huquqbuzarlik hisoblanmaydi. Soliq huquqbuzarligini sodir etishga qaratilgan qilmish uchun qonun hujjatlarida javobgarlik nazarda tutilgan bo'lishi kerak. Agar qonun hujjatida javobgarlik nazarda tutilmagan bo'lsa, bunday qilmish huquqbuzarlik hisoblanmaydi².

Yuridik shaxsning soliqqa oid huquqbuzarlik uchun javobgarlikka tortilishi tegishli asoslar mavjud bo'lgan taqdirda, uning mansabdor shaxslarini ma'muriy, jinoiy va boshqa javobgarlikdan ozod etmaydi. Soliqqa oid huquqbuzarlik turlari quyidagi rasmda ko'rishimiz mumkin:

¹ Майбурова И.А., Налоги и налогообложение: учеб. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 559 с.

² OECD. (2021). Building tax culture, compliance and citizenship: A global source book on taxpayer education (2nd ed.). OECD Publishing



1-rasm. Soliqqa oid huquqbuzarlik turlari³

Soliq to'lovchining soliqqa oid huquqbuzarliklar uchun javobgarlikka tortilishi uni soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni to'lash majburiyatidan ozod etmaydi.

Shaxsning aybi qonunda belgilangan tartibda isbotlanmaguniga qadar u soliqqa oid huquqbuzarlikni sodir etishda aybdor hisoblanmaydi. Javobgarlikka tortilayotgan shaxs o'zining soliqqa oid huquqbuzarlik sodir etganlikda aybsiz ekanligini isbotlashi shart emas.

Shaxs soliqqa oid huquqbuzarlik uchun soliqqa oid huquqbuzarlik sodir etganligi faktining yo'qligi yoki soliqqa oid huquqbuzarlik sodir etilishida shaxsning aybi yo'qligi mavjud bo'lgan taqdirda javobgarlikka tortilishi mumkin emas: soliq to'lovchi soliq tekshiruvi o'tkazilguniga qadar xatoni o'zi tuzatgan taqdirda javobgarlikdan ozod etiladi, penya to'lash bundan mustasno⁴.

Shaxsni soliqqa oid huquqbuzarlik sodir etganlik uchun javobgarlikka tortishni istisno qiladigan holatlar deb quyidagilar e'tirof etiladi:

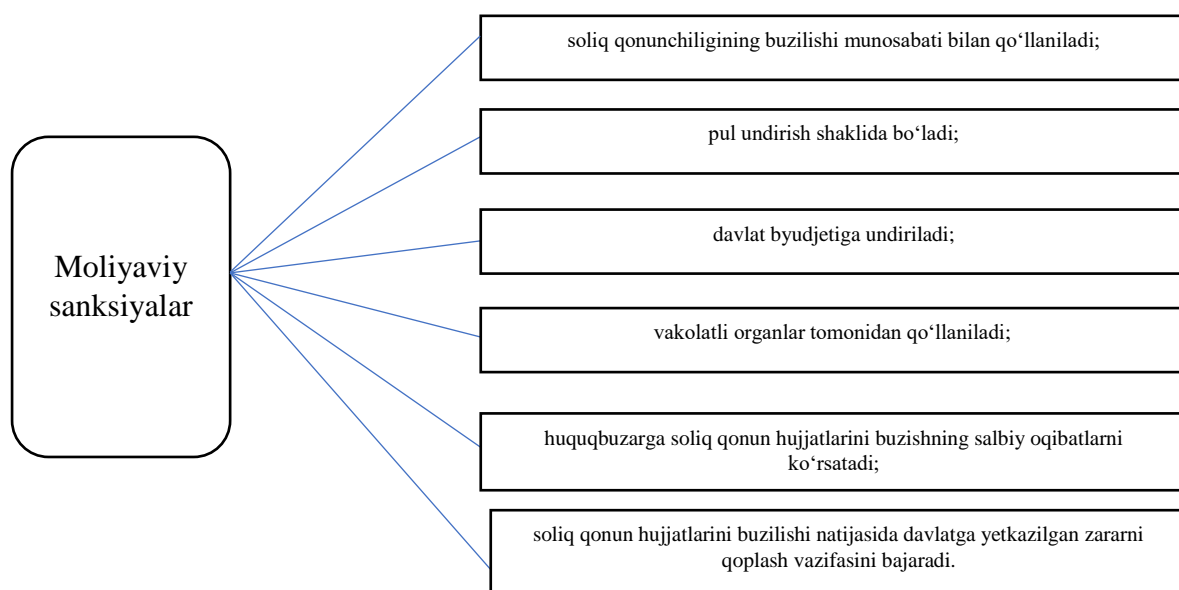
- huquqbuzarlik sodir etish vaqtida o'n olti yoshga to'lmagan jismoniy shaxs tomonidan soliqqa oid huquqbuzarlik sodir etilganda; - soliq majburiyatlari bo'yicha da'vo muddatlari tugaganda. Soliqqa oid huquqbuzarlik uchun javobgarlikni engillashtiruvchi holatlar deb quyidagilar e'tirof etiladi:

³ Amanov A.M., Djamalov X.N., Soliq huquqi – O'quv qo'llanma, Toshkent-2019, 293-bet

⁴ Xojiyev E. "Soliq huquqi" modulidan o'quv uslubiy majmua. –T. TDYuI, 2018.

- og'ir shaxsiy yoki oilaviy sharoitlar kechishi oqibatida huquqbuzarlik sodir etish;
- tahdid yoki majburlash ta'sirida yoxud moddiy, xizmat yoki boshqa jihatdan qaramlik sababli huquqbuzarlik sodir etish;
- sud tomonidan javobgarlikni engillashtiruvchi deb topilishi mumkin bo'lgan boshqa holatlar.

Yuridik shaxslar va yakka tartibdagi tadbirkorlarga – soliq to'lovchilarga moliyaviy sanksiyalar sud tartibida qo'llaniladi, soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni to'lash muddati o'tkazib yuborilganligi uchun penya hisoblash, shuningdek soliq to'lovchi sodir etilgan huquqbuzarlikdagi aybini tan olgan va jarimani ixtiyoriy ravishda to'lagan hollar bundan mustasno. Soliq to'lovchi jismoniy shaxslarga nisbatan moliyaviy sanksiyalar faqat sud tartibida qo'llaniladi, penya hisoblash hollari bundan mustasno (2-rasm).



2-rasm. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksiga ko'ra moliyaviy sanksiyalarni qo'llash tartibi (218-modda)⁵

Moliyaviy sanksiyalar Soliq kodeksining normalarida nazarda tutilgan miqdorlarda belgilanadi va jarimalar tarzida qo'llaniladi.

Soliqlar, boshqa majburiy to'lovlar va penya materiallar sudga berilgan kundan e'tiboran o'ttiz kun ichida ixtiyoriy ravishda to'langan taqdirda tadbirkorlik subyekti – soliq to'lovchi o'ziga nisbatan soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni to'lamaganligi uchun jarimalar qo'llanilishidan ozod qilinadi.

O'zbekiston Respublikasida hozirgi kunda amalga oshirilayotgan sud-huquq tizimini isloh qilish hamda erkinlashtirilishi sharoitida soliq siyosatining asosiy yo'nalishlaridan biri – bu soliq yukini kamaytirish, soliqqa oid huquqbuzarliklar uchun javobgarlikni liberallashtirish, shuningdek soliq xizmati organlarida faoliyat yurituvchi kadrlarni tanlash va joy-joyiga

⁵ Isaeva F., O'zbekiston respublikasida soliqqa oid huquqbuzarliklar uchun javobgarlik qo'llashning o'ziga xos jihatlari // Yuridik fanlar axborotnomasi, Toshkent davlat yuridik universiteti, Toshkent, -2021

qo'yishdan iboratdir. Ushbu masalalarni hal qilish yuzasidan davlatimiz tomonidan bir qator soliq islohotlari amalga oshirilmoqda.

Xulosa

Soliqqa oid huquqbuzarlik uchun javobgarlikni qo'llash bilan bog'liq bo'lgan maxsus prinsiplar ham mavjud, lekin bunday prinsiplar yuqorida biz ko'rib o'tganimiz kabi ajratilgan holda alohida normalarda prinsip tariqasida o'z aksini topmagan bo'lib, ularni qonun normalarining mazmun-mohiyatini tahlil qilgan holda aniqlash mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to'g'risidagi" 2018-yil 29-iyundagi PF-5468-son farmoni
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasini tasdiqlash va uni savarali amalga oshirish tadbirlari to'g'risida"gi 2020 yil 6 oktyabrdagi PF-6079 sonli Farmoni
3. Mahmudov N., Adizov S. Soliqlarning makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'sirini baholash: nazariya, amaliyot va modellashtirish. Monografiya. –T.: "Fan", 2014. -106 b.
4. Amanov A.M., Djamalov X.N., Soliq huquqi – O'quv qo'llanma, Toshkent-2019, 293-bet
5. Isaeva F., O'zbekiston respublikasida soliqqa oid huquqbuzarliklar uchun javobgarlik qo'llashning o'ziga xos jihatlari // Yuridik fanlar axborotnomasi, Toshkent davlat yuridik universiteti, Toshkent, -2021
6. Vahobov A., Jo'raev A. Soliqlar va soliqqa tortish. Darslik- T.:Sharq, 2009. 448 bet.
7. Alimardonov M.I., To'xsanov Q.N. Soliq nazariyasi. –T.: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2005, -175 b.
8. Yahyoev Q.A. Soliqqa tortish nazariyasi va amaliyoti, Darslik (qayta ishlangan)- T.: Fan va texnologiyalar markazi, 2003.-247 bet.
9. Mayburova I.A., Налоги и налогообложение: учеб. – М.: Юнити-дана, 2010. – 559 с.
10. Bandara K. A. G., Weerasooriya W. M. R. B. (2021). A conceptual research paper on tax compliance and its relationships. International Journal of Business and Management, 14(10), 134–134. <https://doi.org/10.5539/ijbm.v14n10p134>
11. Cirman A., Pahor M., Starček S. (2021). Addressing evasion and tax morale by educating young taxpayers. EDUvision38.

12. Engida T. G., Baisa G. A. (2014). Factors influencing taxpayers' compliance with the tax system: An empirical study in Mekelle city. Ethiopia. eJTR, 12, 433.
13. European Commission. (2017). European semester thematic factsheet taxation. Retrieved November 12, 2021,
14. OECD. (2021). Building tax culture, compliance and citizenship: A global source book on taxpayer education (2nd ed.). OECD Publishing.
15. OECD/FIIAPP. (2015). Building tax culture, compliance and citizenship: A global source book on taxpayer education. OECD Publishing